

megerősítésében. A két állam kölcsönös reklámozásában nagy szerepet kaptak a radikális szervezetek, mint pl. Hlinka gárdája és az usztasák mozgalma.

Horvátország területét az állandósult harcok legyengítették. A szlovák rezsim pedig a diktatúra alapvető eszközeit alkalmazta és jóváhagyta a zsidó származású állampolgárok deportálását. Horvátország szintén kíméletlenül bánt az Önálló Horvát Állam ellenzőivel és a többi nemzetiséggel egyaránt, így például a horvátországi szlovák kisebbséggel is.

A két állam közötti távolság a háború vége felé egyre jobban megnyilvánult. Világossá vált, hogy a háborút egyik állam sem „élheti túl”.

Császári Éva

Idegen származásúak integrációja a kora újkori prágai társadalomba

Fejtová, Olga: Integrace příchodích cizinců do raně novověké pražské společnosti. = Český časopis historický. 116. r. 2018. 2. no. 459-485. p.

Az idegen származásúak integrációjának kérdése szorosan összefügg a migráció okaival, módjaival és nem utolsósorban a szereplőivel.

A szociális szervezetként működő kora újkori városban az idegenek betelepülése magával hozta a szociális és gazdasági fejlődést is. Ez egy olyan alapvető urbanizációs folyamat, amely magában hordozza az újonnan érkezők beilleszkedését és kirekesztődését.

A kultúrák közötti kapcsolat (interkulturalitás) elsősorban a különböző kultúrák találkozására való reflektálás, ezeknek kölcsönös elkülönülése és konfrontációja. Nemcsak az újonnan érkezők számítottak idegennek, de a zsidó lakosság és a szegények is (akiket nem lehetett a „helyi szegények” közé sorolni), a „becstelen” foglalkozásokat űzők, máshitűek és a nem teljes jogú lakosság is.

A kérdés tanulmányozását több forrás is segítheti: pl. a városi jogi iratok és az új polgárok nyilvántartási jegyzéke. Rudolf udvarának Prágába történő áthelyezésével (1583) jelentősen megnőtt a betelepülők

száma Prága önálló városrészeibe, amely sokszínű etnikai és vallási összetételt eredményezett, ezért a nemesség és a városvezetés is szükségesnek tartotta, hogy regisztrálja, ill. szabályozza a migrációs mozgást. A németek betelepülése a 16. század közepéig dinamikusan nőtt, ezt követően pedig itáliai, németalföldi, francia, spanyol és más nemzetiségű betelepülők érkeztek. A nem teljes jogú városlakók jegyzékének összeírása az udvarnokok feladata volt. Az óvárosi (1608) és az újvárosi (1585/1586) összeírások elemzése alapján a nem teljes jogú városlakók körében, hasonlóan a teljes jogú polgárok nemzetiségi összetételéhez, a cseh elem dominált.

A Rudolf érában Prága a különböző etnikai, nyelvi és vallásfelekezeti lakosok olvasztótégelyévé vált. A kutatások azt bizonyítják, hogy az új polgárok között a német nyelvterületről származó kisiparosok voltak nagyobb számban, akik könnyen bekapcsolódtak a céhrendszerbe. A luxustermékeket gyártó idegen származású mesteremberektől (szűcs, aranyműves) viszont nagyon tartottak cseh kollégáik.

A 17. sz. elején általános gyakorlattá vált, hogy Prága önálló városrészeiben két nyelven (németül és csehül) intézték hivatalos ügyeiket. A konfliktusokról csupán a jogi természetű hivatalos feljegyzések árulkodnak, igaz azok is csak töredékesen.

A 16. század második felében jelentek meg az olasz mesterek, akik elsősorban az építkezéseken dolgoztak. Ők főképp vallásfelekezeti és kulturális különbözőségük miatt kerültek összetűzésbe a cseh polgárokkal.

Az integráció egyik módja a beházasodás volt. A kutatások azt bizonyítják, hogy a módos kereskedők jelentős része (a luteránus németek és a katolikus olaszok) házasság révén lépett kapcsolatba a hazai, többnyire cseh *utraquista* (két szín alatt áldozó husziták) családokkal. A polgári jogot kapott betelepültek nagy többsége nem vett részt a város vezetésében, mégis feltételezhető, hogy a legmódosabbak közvetett módon befolyásolták a városvezetést.

A korabeli bírósági feljegyzések, periratok, tanúvallomások (polgár- és büntetőjogi ügyekben egyaránt) segítenek rávilágítani a különböző felekezeti és származású csoportok közötti konfliktusokra, igaz, csak elenyésző számban találhatók etnikai származásra utaló jelzők, mint pl. német (német kutya, német bestia), francia vagy szerb. A kora-

beli források alapján megállapítható, hogy kifejezetten etnikai okok miatt kialakult konfliktusok csak jelentéktelen számban fordultak elő. Ezek az ellentétek főleg a városban csupán rövid ideig tartózkodó idegenekkel szemben alakultak ki. A korabeli levelezések pénzügyi, adóval kapcsolatos követeléseket tárnak fel. Több konfliktus adódott a városban ideiglenesen tartózkodó katonák miatt is.

A prágai polgárok többsége háromnyelvű volt. A hivatalos nyelv szerepét a cseh nyelv töltötte be, míg a német a hétköznapi kommunikáció és a kereskedelem nyelvévé vált. Bár a kialakult nyelvi helyzet kedvezett mind a hazai cseh, mind az idegen származású polgároknak, néhány cseh humanista tudós már elnémetesedett csehekről ír és követeli a cseh nyelv státuszának visszaállítását a hétköznapi kommunikációba.

A fehérhegyi csata előtti soknemzetiségű prágai közösségben csupán korlátozott integrációs folyamatok zajlottak, amelyek elsősorban gazdasági és részben (a házasságkötések révén) társadalmi jelleget öltöttek. A felvázolt folyamatok nem nevezhetők asszimilációnak. A német közösség esetében akkommodációról, alkalmazkodásról, az olaszok esetében pedig a többségi protestáns közösségtől való elkülönülésről beszélhetünk.

1609-től már a protestánsok is hivatalosan szabadon gyakorolhatták vallásukat és ez elvezetett az egyenjogúsításukhoz is. A szabad vallásgyakorlás pedig szorosan összefüggött a felekezetek etnikai identitásának megerősödésével.

Császári Éva

